

Pregledni rad

UDK 796.034-056.26/.36

DOI 10.7251/SVR1510037V

SPORT I OSOBE SA INVALIDITETOM U KONTEKSTU LOKALNE ZAJEDNICE

Doc. dr Borka Vukajlović¹

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Dr Dragan Vukajlović

JU CSR Banja Luka

Apstrakt: Brojni su pokazatelji da na položaj, a samim tim i uključenost osoba sa invaliditetom u društvene aktivnosti uopšte, nedvojbeno utiče razvoj samoga društva, što čini da je ova problematika stalno aktivna i aktuelna. Razvijenost društva, pa samim tim i lokalne zajednice, moguće je sagledavati i sa aspekta brige o njenim članovima sa invaliditetom.

U ovom radu sport posmatramo kao slobodnu društvenu aktivnost koja je usmjerena na zadovoljavanje i razvoj psihofizičkih potreba pojedinca, a koja se realizuje kroz rekreativni i takmičarski sport. Da bi neku aktivnost mogli realizovati, potrebno je obezbijediti neophodne preduslove. U ovom radu analiziramo neke objektivne, ali i subjektivne faktore, koji mogu uticati na uključivanje osoba sa invaliditetom u sportske aktivnosti u gradu Banja Luka, te u tom smislu predlažemo i neka moguća rješenja na poboljšanje njihovog uključivanja.

Ključne riječi: *sport, osobe sa invaliditetom, lokalna zajednica.*

UVOD

Na položaj osoba sa invaliditetom u društvu nedvojbeno utiče razvoj samoga društva, za šta postoje brojni dokazi, čime je ova problematika stalno aktivna i aktuelna. Svaki od perioda razvoja društva obilježen je ciljevima društvenog poretka, gdje su i osobe sa invaliditetom imale status u skladu sa takvim ciljevima, pa je, stoga, razvoj nekog društva moguće sagledavati i sa aspekta brige o njenim članovima sa invaliditetom. Poznati primjeri Sparte, Atine, Starog Rima ili Indije, primjeri iz perioda humanizma i renesanse, do perioda kojega nazivamo savremeno društvo, govore u prilog ovih tvrdnji. Sa sigurnošću možemo govoriti o evoluciji položaja osoba sa invaliditetom, od potpunog odbacivanja i diskriminacije do razvijanja svijesti o potrebi uključivanja i razumijevanja njihovih potreba.

Ovaj rad nema za cilj analizu društvenog poretka, ali ćemo svakako analizirati položaj osoba sa invaliditetom u dijelu sadašnjeg društvenog konteksta. Osnovu za izgradnju zakonodavnog okvira nalazimo

¹borvuk@blic.net

u *Standardnim pravilima za izjednačavanje mogućnosti za osobe za invaliditetom*, koje je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 1993. godine, čime su se zemlje članice obavezale na njihovu primjenu, te u tom pravcu preuzele i obavezu da kreiraju svoje politike u skladu s tim. Bosna i Hercegovina, pa samim tim i Republika Srpska su ova *Standardna pravila* prihvatile 2003. godine, koja su osnova za zakonodavstvo i praksu u oblasti invalidnosti. Zakonom o sportu u Republici Srpskoj² definisana je procedura za formiranje sportske organizacije, društva, saveza itd., predlaže se način finansiranja, ali i neka druga pitanja iz ove oblasti.

Primjena ovog dokumenta u praksi se realizuje i kroz *lokalnu samoupravu*, koja je jedna od najznačajnijih političkih institucija, s obzirom na to da se ostvaruje u *lokalnim zajednicama*, te je oslonac usklađivanja i zadovoljavanja primarnih životnih i svakodnevnih interesa građana.

U političko-teritorijalnoj organizaciji prostora Republike Srpske, koja se sastoji od opština i gradova, grad Banja Luka je najveća političko-teritorijalna jedinica sa površinom od 1.239 kvadratnih kilometara, sa oko 200.000 stanovnika, te je najveći grad u Republici Srpskoj i drugi po veličini u BiH. Kao glavni administrativni, politički, kulturni, obrazovni centar, svakako je prepoznat i kao najrazvijeniji sportski centar, bar kada su u pitanju kvantitativni podaci.

Nosi epitet „grad sporta“, radi brojnih uspješnih klubova i sportskih organizacija, medalja i pojedinaca. Prvi sportski kolektiv osoba sa invaliditetom je Odbojkaški klub invalida „Banja Luka“, osnovan 1999. godine, koji je i osnova za formiranje Saveza sjedeće odbojke invalida Republike Srpske, 2001. godine. Ovo je svakako i najuspješniji sportski kolektiv i Savez, čiji su članovi uglavnom ratni vojni invalidi. Društvo za sport i rekreaciju slijepih „VID“, formirano 2000. godine, takmiče se u Ligi Srbije, Federacije BiH i Republike Srpske, a najbolje rezultate imaju u šahu. Činjenica je da sport za osobe sa invaliditetom ima razvojnu putanju, ali nije ni približno na zadovoljavajućem nivou. Razloge možemo tražiti u mnogim faktorima, koji su najčešće subjektivne prirode, od nemotivisanosti samih osoba sa invaliditetom, do inertnosti predstavnika vlasti na svim nivoima, a koji mogu i imaju obavezu da se značajnije angažuju na ovom zadatku.

SPORT I OSOBE SA INVALIDITETOM

U najširem smislu sport je jedna od ljudskih djelatnosti koja se posljednjih decenija razvija „vratolomnom“ brzinom, te tako danas predstavlja planetarni fenomen najširih razmjera, kako po kvantitetu, tako i kvalitetu. Bez obzira o kojem se području sporta radi (takmičarski, školski, rekreacija) nivo angažovanja i obuhvatnosti, kako pojedinaca, tako i organizacionih subjekata, prevazilazi nekadašnja shvatanja o sportu kao „razbibrigi“ ili „zabavi u slobodno vrijeme“³. Odavno je poznato i da sport,

²Zakon o sportu RS, „Službeni glasnik RS“, broj 4/02.

³Vukajlović, 2014:4

odnosno fizička aktivnost uopšte, predstavljaju činioce koji pozitivno utiču na kvalitet života, zdravlje, mentalnu stabilnost, motivaciju i samopouzdanje. Stoga se njegove bio-psiho-socijalne refleksije mogu (i moraju) adekvatno tretirati i kada je u pitanju populacija stanovništva koja se određuje kao - *osobe sa invaliditetom* (ibid., s.4).

Pojam *sport osoba sa invaliditetom* (u stranjoj literaturi "disability sport") je terminološka odrednica za takmičarski (vrhunski) sport osoba sa invaliditetom, bez obzira na fizički nedostatak izuzevši gluvoću (*DePauw K., Gavron S. - "Disability sport"*). U prilog ovom pojmu ide pojašnjenje termina *invaliditet* (disability), pod kojim se zajednički izražava velik broj različitih funkcionalnih ograničenja koja se pojavljuju u svakoj populaciji, svake zemlje u svijetu.

Nesumnjivo je da je cilj sporta za osobe sa invaliditetom zasnovan na istom principu kao i sport za osobe bez invaliditeta. Ipak treba dodati, da sport u ovom slučaju ima ogromnu terapeutsku vrijednost koja je kod stanja smanjene fizičke funkcionalnosti neophodna tokom cijelog života (Romanov, 2009: 23).

U kontekstu ovog problema govorimo o sportu (fizičko vježbanje, fizičko vaspitanje, rekreacija i vrhunski sport) kao jednom od efikasnijih sredstava liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije osoba sa invaliditetom, Naravno, ove konstatacije se ne odnose samo na njih lično, već i na lokalnu zajednicu u kojoj žive i rade.

Tek sredinom 20. vijeka, zaslugama jednog čovjeka postao je prepoznatljiv, organizovan i poznat širom svijeta sport za osobe sa invaliditetom. U velikom rehabilitacijskom centru za veterane Drugog svjetskog rata sa povredom kičme 1948. godine, Sir Ludwig Guttman organizovao je prvo službeno sportsko takmičenje. Smatrao je da će to pomoći osobama sa invaliditeom u njihovoj brzjoj i boljoj socijalnoj integraciji nakon otpuštanja iz bolnice. Kako je kod velikog broja vojnika nastupio invaliditet nakon Drugog svjetskog rata, u rehabilitacijskim centrima sport je imao dodatnu ulogu u rehabilitaciji.⁴ I ova činjenica ide u prilog zaključivanju, da je sport osoba sa invaliditetom uslovljen aktuelnim društvenim trenutkom, jer je obaveza društva bila „odužiti se“ svojim članovima za doprinos kojega su dali otadžbini. Pridruživanjem sportista iz Holandije 1952. takmičenje dobija međunarodni status, te su prve Ljetne Paraolimpijske igre za sportiste sa invaliditetom organizovane 1960. u Rimu, a prve Zimske Paraolimpijske igre su održane 1976. u Švedskoj (Oernskoeldsviku).

Podaci Vukajlović, D. (2014) ukazuju na sličan zaključak, kada navodi da već po završetku Drugog svjetskog rata, boračke organizacije i udruženja ratnih vojnih invalida u nekadašnjoj SFRJ, uviđaju značaj sporta u osposobljavanju invalida i počinju sa organizovanjem i sprovođenjem međusobnih takmičenja u pojedinim disciplinama. Vremenom su se stvorili uslovi za formiranje Saveza za sport i rekreaciju invalida po republikama nekadašnje SFRJ, a 1966. godine osnovan je Savez za sport i rekreaciju invalida SFR Jugoslavije. Raspadom bivše države, prestaje da postoji i

⁴Schultke, 2001, prema Petrinović 2014: 47-56.

Savez za sport i rekreaciju invalida Jugoslavije, a kao njegov nasljednik, nakon završetka ratnih sukoba u Bosni i Hercegovini, osniva se Savez za sport i rekreaciju invalida Republike Srpske. Sjedište mu je u Bijeljini i registrovan je u nadležnom Sudu i Ministarstvu za porodicu, omladinu i sportu skladu sa tada važećim zakonima, a od 2002. godine u skladu sa Zakonom o sportu RS. Danas, pored ovog Saveza, koji je sve do 2006. godine bio potpuno pasivan i postojao samo u administrativnom smislu, funkcionišu i određeni granski sportski savezi, u zavisnosti od masovnosti i stepena organizovanosti pojedinih sportskih disciplina.⁵

Za „ulazak“ u sportsku aktivnost primarno je poštovan medicinski aspekt (tjelesno oštećenje, stepen invaliditeta). Medicinski model primarno „vidi“ dijagnozu, oštećenje, nedostatak funkcije, čime se osoba sa invaliditetom posmatra kao „osoba minus oštećenje“. S druge strane socijalni model posmatra osobu sa invaliditetom kao cjelinu, gdje je sredina ta koja radi neprilagođenih uslova, nedostatka stručnjaka i njihove podrške, kao i ostalih faktora (subjektivnih, objektivnih ili organizacijskih) čini da se ove osobe osjećaju odbačenim i nesposobnim da učestvuju u društvu. Takođe se, pored pomenuta dva modela, govori i o *afirmativnom modelu invalidnosti*. U osnovi afirmativnog modela⁶ nalazi se inverzija vrijednosti na način da se o invalidnosti govori kao o ljepoti različitosti i velikoj šansi u jačanju demokratizacije odnosa, gdje su razlike među ljudima „ljepota i šansa za nova iskustva“.

Sva tri pomenuta modela ukazuju da postoje specifičnosti u funkcionisanju osoba sa invaliditetom, te je ponuđena „funkcionalna klasifikacija“ (Međunarodna klasifikacija funkcionisanja, 2002) kao konceptualni model koji nam nudi mogućnost da razumijemo različitosti, kako bismo ponudili najadekvatnija rješenja. Ono što može otežati realizaciju ovog modela je timski rad, teškoće komunikacije između članova tima, uvažavanje i poznavanje profesionalnih kompetencija, ali i spoznaje o tome šta se od njih očekuje. U tom pravcu primarno je edukovati članove timova i upoznati ih sa savremenim pristupima i zahtjevima u skladu sa inkluzivnom orijentacijom.⁷

Kod vježbanja ili izbora fizičke aktivnosti neophodno je voditi računa o: vrsti oštećenja ili bolesti, o opštem lokomotornom, senzornom, kardiovaskularnom, respiratornom i svakom drugom statusu pojedinca, kako se nebi dodatno ugrozilo opšte psihofizičko stanje. O ovim kriterijima se vodi računa i prilikom klasifikacije takmičara, kako bi se smanjio uticaj invaliditeta na ishod takmičenja. Za izbor klasifikacijskog sistema, Petrinović (2014) govori o potrebi dodatne edukacije za klasifikatore, koji primarno imaju u vidu: vrstu invaliditeta, težinu oštećenja i opis metode klasifikacije, odnosno definišu obim ograničenja koje invalidnost ima na određenu aktivnost.

⁵U dostupnoj nam dokumentaciji nismo mogli pronaći decidne podatke, da li su u pomenutim sportskim organizacijama u „staroj državi“ bili uključeni i tzv. civilni invalidi (invaliditet od rođenja), dok u postojećim sportskim kolektivima danas su uključeni i jedni i drugi (ratni i civilni).

⁶Swain&French, 2001; Ljubenović, 2006; prema: Vukajlović, 2010.

⁷Vukajlović, B. (2011), prema Vukajlović, D. (2014), s.63.

Ulazimo u područje prilagođene, ili adaptirane, fizičke aktivnosti (Adapted Physical Activity) koje je povezano sa medicinom, fizioterapijom, rehabilitacijom, korektivnim i preventivnim zdravstvenim aktivnostima.⁸

Prvi međunarodni pokušaj da se definiše adaptirana fizička aktivnost je bio tek na Devetom međunarodnom kongresu u Berlinu 1989. Od strane Dolai Teplera i ona glasi: „Adaptirana fizička aktivnost se odnosi na pokret, fizičku aktivnost i sport gde se poseban naglasak stavlja na interese i mogućnosti osoba sa stanjem koje ih ograničava u izvođenju istih“. Adaptiranu fizičku aktivnost možemo posmatrati na više načina: prilagođavanje fizičkog vaspitanja u okvirima školskog sistema, prilagođavanje u odnosu na vrstu oštećenja, prilagođavanje vrsti sporta....

Osobe sa invaliditetom imaju potrebu za fizičkom aktivnošću, primarno iz zdravstvenih razloga, a tek naknadno i potrebom za socijalnim uključivanjem.

„Sudjelovanje u kineziološkim aktivnostima ublažava promjene u ponašanju koje se gotovo redovito javljaju nakon nastanka invaliditeta.“⁹

„Takve aktivnosti mijenjaju i pogođenu osobu i okolinu u kojoj ona živi. Osobama s invaliditetom odgovarajuća tjelesna aktivnost ponajprije pruža psihomotorički oblik terapije, pa tek onda rekreativni aspekt kvalitetnog načina provođenja slobodnog vremena koji je dominantan kod zdravih osoba.“¹⁰

Istraživanje¹¹ izvršeno na 266 ispitanika, invalida rata, koji po geografskom lokalitetu pripadaju zapadnom dijelu Republike Srpske, analizira uticaj pojedinih socijalno-statusnih i iskustvenih obilježja invalida rata na motivaciju u sportskoj rekreaciji. Izvedeni su sljedeći zaključci: sa godinama starosti rastu poteškoće zdravstvene prirode, očuvanje zdravlja, održavanje opšte fizičke spremnosti i normalne tjelesne težine, čime su izdvojeni kao primarni motivi. Život u sredinama različitog stepena urbanosti utiče na razlike u motivaciji za bavljenjem sportsko-rekreativnim aktivnostima. Invalidi rata koji žive u selu sportsko-rekreativnim aktivnostima se bave najčešće radi održavanja zdravlja, oni koji žive u prigradskim naseljima najveći značaj pridaju motivu druženja. Invalidi rata koji žive u gradu smatraju da su svi motivi podjednako važni, dajući ipak malu prednost motivima za očuvanje zdravlja i motivu odgovarajućeg druženja.

Zdravlje, fitness, zabava su snažni motivacioni faktori kod pojedinaca sa različitim vrstama fizičkog invaliditeta, na šta, uvidom u brojna istraživanja, ukazuje Protić (2010).

⁸Eminović, Pacić, Čukić, 2008.

⁹D. Trkulja Petković, 1996.

¹⁰Čiliga, Petković, Delibašić, 2006.

¹¹Zrnić, 2007, prema Vukajlović, 2014:128.

Lica sa invaliditetom mogu imati specifične faktore motivacije za učešće u fizičkoj aktivnosti, ali su ponekad arhitektonske barijere i problemi sa zdravljem, koji su povezani sa njihovom invalidnošću vrlo moćni negativni uzročnici učešća u fizičkoj aktivnosti.¹²

PERCEPCIJA OSOBA SA INVALIDITETOM O STANJU SPORTSKO REKREATIVNIH PROGRAMA U GRADU BANJA LUKA

U gradu Banja Luka je organizovano i aktivno djeluje 231 subjekat u oblasti sporta, razvrstanih u 39 grana sporta i 24 granska sportska saveza Grada. Najmasovnija grana sporta je fudbal koji broji 28 sportskih organizacija, zatim košarka 15, karate 12, rukomet 11, šah 10 organizacija, itd. Od ovoga broja, 12 je sportskih udruženja za osobe sa invaliditetom, što je 5,08 od ukupnog broja sportskih kolektiva.

U aktivno bavljenje sportom u sportskim organizacijama i sportsko rekreativnim udruženjima neposredno je uključeno oko 5.000 mladih svih uzrasta i kategorija, što predstavlja oko 2,5 % ukupnog broja stanovnika Grada Banjaluka. Od ovoga broja, oko 150 je osoba sa invaliditetom, što čini 0,75% od procijenjenih cca 10% u odnosu na ukupnu populaciju osoba sa invaliditetom u Gradu, ili 0,075% ukupne populacije grada.

Konkretno sportske organizacije osoba sa invaliditetom su, u najširem obliku, institucionalizovane kroz *sportske klubove*, odnosno *sportska udruženja*. Oni su po svom karakteru sistem grupisanja lica koja su se organizovala radi fizičkog vježbanja i treniranja, kao i odgovarajućih oblika takmičenja, kao i zajedničke svrhe (cilja).

Istraživanjem obuhvaćene su 132 osobe sa invaliditetom, a koje su članovi sportskih kolektiva osoba sa invaliditetom u gradu Banja Luka. Našim uzorkom obuhvaćeno je 88% ciljane populacije.

Na osnovu odgovora anketiranih osoba sa invaliditetom može se konstatovati sljedeće:

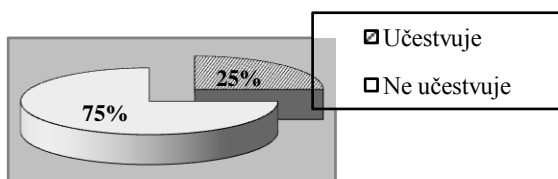
- Materijalni uslovi za sportsko-rekreativne aktivnosti invalida su veoma slabi;
- Odnos lokalnih vlasti prema potrebama invalidnih lica za bavljenje sportom i rekreacijom je krajnje nezadovoljavajući;
- Specijalizovani sportsko-rekreativni programi za osobe sa invaliditetom su gotovo nedostupni;
- Sportski stručnjaci su nedovoljno angažovani u sportsko-rekreativnim aktivnostima osoba sa invaliditetom;
- Lokalni političari se nedovoljno angažuju u rješavanju aktuelnih problema sporta osoba sa invaliditetom;
- Sport osoba sa invaliditetom ima izrazito neravnopravan tretman u odnosu na ostale oblike sporta u Banjoj Luci;
- Porodica je jedina pouzdana podrška osobama sa invaliditetom u ostvarivanju potreba za sportsko-rekreativnim aktivnostima (iako ih je svega 31,8% potpuno zadovoljnih podrškom porodice, a 36,4 zadovoljnih);

¹²Ellis i saradnici, 2007, prema Vukajlović, 2014:127.

- Sportske institucije ne pružaju dovoljnu podršku za bavljenje sportom osobama sa invaliditetom;
- Osobe sa invaliditetom nemaju dovoljnu podršku za bavljenje sportom i rekreacijom od strane zdravstvenih radnika;
- Osobe sa invaliditetom nemaju dovoljnu podršku za bavljenje sportom i rekreacijom, čak ni od strane institucija koje se bave problemima invalida u Banjoj Luci;
- Sportski objekti u Banjoj Luci nisu prilagođeni za nesmetano korišćenje za osobe sa invaliditetom;
- Osobe sa invaliditetom nemaju dovoljno mogućnosti za korišćenje sportskih objekata u cilju ostvarivanja svojih potreba za sportsko-rekreativnim aktivnostima;
- Stručne informacije vezane za sport osoba sa invaliditetom su nedostupne;
- Higijena u sportskim objektima nije zadovoljavajuća;
- Broj sportskih stručnjaka koji se bave problemima osoba sa invaliditetom je nedovoljan i krajnje nezadovoljavajući;
- Finansijska sredstva koja se u Banjoj Luci izdvajaju za sportsko-rekreativne aktivnosti osoba sa invaliditetom su apsolutno nedovoljna i ne zadovoljavaju ni realne potrebe;
- Udruženja invalida izdvajaju nedovoljna sredstva za sportsko-rekreativne aktivnosti svojih članova;
- Ulaganje sponzora u sport osoba sa invaliditetom je krajnje nezadovoljavajuće;
- Mediji su nedovoljno angažovani u propagiranju sporta osoba sa invaliditetom.

Za potrebe ovoga rada, dodatno smo kontaktirali sve registrovane fitness centre i centre za rekreaciju, te smo utvrdili da nijedna osoba sa invaliditetom ne posjećuje ove centre.

Slika 1: Distribucija odgovora koji se odnose na učešće osoba sa invaliditetom u organizovanom sistemu sportskih takmičenja

Organizovane fizičke (vježbovne) aktivnosti osoba sa invaliditetom uglavnom se svode na sportska takmičenja, dok masovnije uključivanje u klasično rekreativno vježbanje gotovo i da ne postoji.

Za potrebe ovog istraživanja od velike je važnosti objašnjavanje uzroka ovako malog broja osoba sa invaliditetom koje su uključene u organizovani sistem sporta. Kao dva moguća objašnjenja nameću se zapravo dva pitanja: 1. Da li među ovim osobama vlada mala zainteresovanost za sport? ili 2. Grad Banja Luka ima slabu ponudu organizovanih sportsko-rekreativnih aktivnosti za osobe sa invaliditetom?

Za davanje pravog odgovora mogu da posluže podaci prikupljeni tako što ispitanici u anketi navode sportsko-rekreativne aktivnosti kojima bi se rado bavili, ali za njih ne postoje uslovi u Banjoj Luci. Niti jedan ispitanik nije ostavio ovaj dio ankete neispunjenim. Naprotiv, većina njih je navela više od jednog sporta kojim bi se bavili (bilo rekreativno bilo takmičarski), a mnogi su naveli i po tri sportsko-rekreativne aktivnosti kojima bi se rado bavili.

Tabela 1: Distribucija odgovora koji se odnose na željene sportsko-rekreativne aktivnosti za koje, po mišljenju osoba sa invaliditetom, u Banjoj Luci ne postoje adekvatni uslovi

Željeni sport	Apsolutne frekvencije	Relative frekvencije
Fudbal	6	4,5%
Košarka	6	4,5%
Odbojka	9	6,8%
Rukomet	3	2,3%
Atletika	6	4,5%
Plivanje	30	22,7%
Badminton	6	4,5%
Stoni tenis	33	25,0%
Golf	6	4,5%
Streljaštvo	9	6,8%
Pikado	6	4,5%
Hokej	12	9,1%
Ukupno	132	100%

Nameće se zaključak da grad Banja Luka ima slabu ponudu organizovanih sportsko-rekreativnih aktivnosti za osobe sa invaliditetom.

Kao hipotetski značajan prediktor za učestalost i redovnost upražnjavanja sportsko-rekreativnih aktivnosti osoba sa invaliditetom označen je i podatak koji se odnosi na to u kojoj mjeri ispitanici zavise od pomoći okoline. Testiranjem značajnosti razlika između empirijskih frekvencija utvrđeno je da su osobe koje su manje zavisne od fizičke pomoći signifikantno više uključene u sportsko-rekreativne aktivnosti (tabela 2). Tako su ubjedljivo najveće frekvencije registrovane kod kategorija invalida kojima nije potrebna pomoć okoline.

Tabela 2: Učestalost i redovnost učešća u sportsko-rekreativnim aktivnostima osoba sa invaliditetom u odnosu na to u kojoj mjeri im je potrebna pomoć okoline. Značajnost razlike između empirijskih frekvencija kvantifikovana je pomoću χ^2 -testa.

Učešće u organizovanim oblicima aktivnosti	Potrebna stalna pomoć	Djelimična pomoć	Nije potrebna pomoć	Σ
1-2 puta nedjeljno	0	3	21	24
3-4 puta nedjeljno	0	0	30	30
Povremeno 2-3 puta mjesečno	3	9	15	27
Povremeno 2-3 puta mjesečno	3	15	6	24
Nikad	6	9	12	27
Σ	12	36	84	132

$$\chi^2 = 48,060^* \quad \text{Sig.} = ,000$$

Dobijeni rezultati jasno ukazuju da društvena zajednica najveću pažnju mora usmjeriti na osobe sa najtežim oblicima invaliditeta.

Istraživanje¹³ usmjereno na populaciju osoba sa problemima u mentalnom zdravlju, a koji su korisnici usluga dnevnog centra u Banjoj Luci, ukazuju da je motivacija za jačanjem zdravlja na prvom mjestu, sa 63% izjašnjavanja, potrebu za druženjem i socijalnom aktivnošću 32% ispitanika želi zadovoljiti učestvovanjem u redovnim fizičkim aktivnostima, dok ih je 4,48% sa odgovorom „i drugi razlozi“, a svega 0,52% se izjasnilo da im je osnovni motiv izgled (estetika). I ovo istraživanje je pokazalo da je motivacija za učešćem u sportsko rekreativnim aktivnostima osoba sa invaliditetom veoma visoka, ali postoje brojne barijere na realizaciji tog cilja (potrebe).

Najbrojnija grupa (50%) našeg uzorka, su osobe sa teškim i težim stepenom invaliditeta, što zahtijeva posebno prilagođene prostore, bez arhitektonskih barijera, te podršku drugog lica, kako bi se uključili u sportske aktivnosti. Limitirajući faktor su i nedovoljna finansijska sredstva, jer je najveći broj naših ispitanika iz porodica sa niskim ekonomskim statusom (preko 80%).

U gradu Banja Luka samo jedna fiskulturna sala (OŠ „Borisav Stanković“) posjeduje rampu koja omogućava pristup invalidnim licima do igrališta. Sportske dvorane „Borik“ i „Obilićevo“ imaju djelimično riješen pristup, ali se prilikom održavanja takmičenja ovih organizacija, problem pristupa rješava uz poseban angažman zaposlenih u JU SC „Borik“. Jedini Olimpijski bazen nije pristupačan osobama sa tjelesnim invaliditetom, ali je moguće koristiti kafić tog objekta, jer postoji lift, što je svakako *nonsens*.

¹³ Vukajlović, Jovanović, Nešić, 2014

Finansijska sredstva su u svakoj oblasti limitirajući, a ponekad i odlučujući faktor za realizaciju aktivnosti. Podaci u narednoj tabeli (tabela 3) pokazuju o količini planiranih sredstava na nivou grada Banja Luka za sportsko rekreativne aktivnosti osoba sa invaliditetom, a koje su članovi nekog udruženja ili Saveza.

Operativna sredstva su se mijenjala, ali, na žalost, smanjivanjem već planiranih.

Jedan od faktora koji utiču na motivaciju osoba sa invaliditetom je i angažovanost sportskih stručnjaka. Preko 80% ispitanika nisu zadovoljni podrškom sportskih stručnjaka, 17,4% se izjašnjavaju da ih to ne interesuje, dok ih je svega 2,3% zadovoljnih, a nijedan ispitanik nije potpuno zadovoljan.

Tabela 3: Plan sufinansiranja sportskih organizacija, saveza i udruženja invalidnih lica grada za 2014. godinu

Re d br.	NAZIV SPORTSKE ORGANIZACIJE	Realizov ano u 2013. god.	Planirano za 2014. god.
1.	ATLETSKI KLUB INVALIDNIH LICA „BANJA LUKA“	500,00	1.000,00
2.	ATLETSKI KLUB INVALIDNIH LICA „VRBAS“	-	1.000,00
3.	DRUŠTVO ZA SPORT I REKREACIJU SLIJEPIH „VID“	950,00	1.500,00
4.	KLUB SPECIJALNIH SPORTOVA „BANJA LUKA“	2.250,00	2.000,00
5.	KOŠARKAŠKI KLUB INVALIDA „VRBAS“	8.720,00	9.000,00
6.	ODBOJKAŠKI KLUB INVALIDA „BANJA LUKA“	7.000,00	7.000,00
7.	SAVEZ ZA SPORT I REKREACIJU INVALIDA	1.000,00	1.000,00
8.	SAVEZ SJEDUĆE ODBOJKE INVALIDA GRADA BANJA LUKA	9.000,00	7.000,00
9.	SPORTSKI RIBOLOVNI KLUB INVALIDA „SRKI“	-	1.000,00*
10.	STRELJAČKI KLUB INVALIDA „BANJA LUKA“	1.700,00	1.000,00
11.	STRELJAČKI KLUB INVALIDA „BORAC“	2.000,00	1.500,00
12.	ŠAHOVSKI KLUB INVALIDA „BALKAN 1926“		1.000,00*
13.	MANIFESTACIJE POVODOM „TREĆEG DECEMBRA DANA INVALIDA“	1.500,00	1.000,00
UKUPNO:			35.000,00

ZAKLJUČAK SA PREPORUKAMA ZA UNAPREĐENJE RAZVOJA SPORTA ZA OSOBE SA INVALIDITETOM

Svjedoci smo posljednjih decenija da se sport osoba sa invaliditetom razvija na svim nivoima takmičenja, Paraolimpijske igre (Ljetne i Zimske), Specijalna olimpijada i Olimpijada gluhih. Na prostoru Republike Srpske, a ni Bosne i Hercegovine, taj pokret nije zaživio. Na Ljetnim paraolimpijskim igrama u Londonu 2012, učestvovala je samo ekipa sportista sjedeće odbojke i to pod zastavom Srbije. Iako postoji formalno Paraolimpijski komitet Bosne i Hercegovine, sportski savezi iz Republike

Srpske (pa time ni iz Banje Luke) nisu uključeni, radi ignorantskih stavova svih organizacija ovog tipa na nivou države BiH. U narednom periodu potrebno je, uz pomoć nadležnih političkih struktura u Vladi Republike Srpske *načiniti neophodne korake da se ovakvo stanje popravi.*

Sportski sistem, pored svojih graničnih karakteristika, mora da sadrži još jedan neophodan element - **resurse**. Pod njima se podrazumijevaju *svi materijalni uslovi koji omogućavaju, ali i ograničavaju odvijanje osnovnog trenajno-takmičarskog procesa u sportskom sistemu.*

Za vrhunska, ali i nižerangirana sportska takmičenja, kao i za razvoj rekreativnog sporta osoba sa invaliditetom, treba *planirati optimalna materijalna sredstva*. Prvenstveno bi se usmjerila na izgradnju namjenskog objekta, koji će funkcionalno zadovoljiti organizacijske, upravljačke, ali i trenajne potrebe sportista. Registrovana udruženja i savezi već izdvajaju sredstva za prostore dobijene od Grada, koji ne zadovoljavaju ni minimalne potrebe organizacije, a nijedan prostor nije u funkciji sportsko-rekreativne aktivnosti. *Ostale sportske terene i objekte*, kao što su bazeni, streljane, igrališta, *učiniti dostupnim*, na način da se uklone arhitektonske barijere, odnosno da se ispoštuju već postojeće zakonske obaveze u skladu s tim. Kako je već naše istraživanje ukazalo na potrebu edukovanih stručnjaka za sport osoba sa invaliditetom, u saradnji sa visokoškolskim ustanovama, *organizovati dodatne edukacije ili pokrenuti specijalizovane katedre za njihovo osposobljavanje*. S obzirom na specifične potrebe ove populacije, *uspostaviti saradnju sa zdravstvenim i socijalnim ustanovama*, kao da se na nivou nadležnih ministarstava izvrše usklađivanja zakonskih i podzakonskih akata da bi se postojeći Fondovi uključili u finansiranje. S obzirom da ne postoje *valjani podaci* o broju, pa tako ni o vrsti potreba osoba sa invaliditetom, za svaku stručniju analizu i kreiranje nekog procesa ili aktivnosti, neophodni su takvi podaci, čemu se mora posvetiti određena pažnja. *Uticaj medija* je prepoznat, te njihov angažman mogu doprinijeti aktualizaciji sporta za osobe sa invaliditetom.

Svaka od ovih preporuka zahtijeva značajan angažman, što je moguće rješenje potražiti u osnivanju jedne **krovne organizacije** koja svojim djelovanjem treba da obezbijedi sve dostupne informacije osobama sa invaliditetom. Svojim aktivnostima treba da utiče na državne i lokalne vlasti, zastupa donošenje i izmjene zakonskih propisa, istražuje mogućnosti za bavljenje fizičkom aktivnošću, kreira programe u skladu sa potrebama, provodi istraživanja vezana za aktivizaciju osoba sa invaliditetom, provodi aktivnosti na poboljšanju kvaliteta života osoba sa invaliditetom, utiče na smanjenje predrasuda i informiše javnost svemu učinjenom. Njene aktivnosti će svakako imati uticaj i na ostale lokalne zajednice u Republici Srpskoj, koje će participirati primjerima dobre prakse i stalnom koordinacijom. U predloženu *organizaciju* treba da su uključeni, pored samih osoba sa invaliditetom i stručnjaci različitih profila, koji svaki sa svog aspekta može dati doprinos.

Kako smo već ranije pomenuli, Banja Luka je glavni administrativni, kulturni, sportski i, uopšte centar iz kojega se pokreće najveći broj svih aktivnosti, te je svrsishodno predlagati da predložena *krovna organizacija* bude bazirana upravo tu.

SPORTS AND PERSONS WITH DISABILITIES IN LOCAL COMMUNITY CONTEXT**Assistant professor Borka Vukajlović PhD, Dragan Vukajlović PhD**

Abstract: There are numerous indicators that position, and at the same time inclusion of persons with disabilities in social activities in general, definitely influences development of society itself and it makes this issue active and actual at all times. Development of society, and at the same time local community, is possible to be seen from the aspect of care for its members who are persons with disabilities.

In this paper, we look at sports as free social activity aimed at fulfillment and development of psychophysical needs of individuals, which is realized through recreational and competition sports. For some activity to be realized, it is necessary to provide substantial preconditions. In this paper we analyze some objective, as well as subjective factors, which can influence inclusion of persons with disabilities in sports activities in the City of Banja Luka, and in that sense we suggest some possible solutions for improvement of their inclusion.

Key words: *sports, persons with disabilities, local community.*

LITERATURA

1. Čiliga, D., Trkulja-Petković, D., Delibašić, Z. (2006): Kvaliteta rada u području sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom. http://www.hrks.hr/skole/15_ljetna_skola/48.pdf, očitano 23.1.2015.
2. Eminović, F., Pacić, S., Čukić, R. (2008): Uloga sporta i adaptirane fizičke aktivnosti (APA) za osobe sa invaliditetom-osnove i istorijat, trendovi i kontraverze. *Međunarodna naučna konferencija: Teorijski, metodološki metodički aspekti fizičke kulture*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, s. 241-247.
3. Petrinović, L. (2014): Sport osoba sa invaliditetom, 23. ljetna škola kineziologa Hr., s. 47-56. http://www.hrks.hr/skole/23_ljetna_skola/47-56-Petrinovic.pdf, očitano 23.1.2015.
4. Protić, M. (2010): *Psychosocial aspects of Player's engagement to the Sitting Volleyball*, Master thesis, Czech Republic, Olomouc: Palacky University.
5. Romanov, R. (2009): *Morfo-funkcionalni efekti trenaznog procesa kod stonotenisera sa invaliditetom*, Magistarska teza, Novi Sad: ACIMSI.
6. Trkulja-Petković, D. (1996): Prilog boljem razumijevanju stresa invalidnih osoba, *Sport za sve*, XIV,(6), 29-31.
7. Vukajlović, B. (2011): Učenici kao faktor implementacije inkluzivnog obrazovanja, *Zbornik radova: Vaspitanje za humane odnose – problemi i perspektive*, Niš: Filozofski fakultet.
8. Vukajlović, B. (2010): Prepoznavanje različitosti i spoznavanje posebnih obrazovnih potreba u inkluzivnom obrazovanju, *Naša škola* br.3-4, 35-42.
9. Vukajlović, D. (2014): Upravljanje promjenama u sistemu sporta osoba sa invaliditetom u gradu Banja Luka. Nepublikovana doktorska disertacija. Banja Luka: Panevropski univerzitet „APEIRON“.